

dr inż. Beata Głuchowska, mgr Iwona Kosiorek-Godyń

Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu

ul. C. K. Norwida 34, 50-950 Wrocław

Regional Board of Water Management in Wrocław

**ZARZĄDZANIE WODAMI W POLSCE
NA PRZYKŁADZIE REGIONALNEGO ZARZĄDU
GOSPODARKI WODNEJ WE WROCŁAWIU**
WATER MANAGEMENT IN POLAND, BASED ON THE EXAMPLE
OF THE REGIONAL BOARD OF WATER MANAGEMENT
IN WROCŁAW

Streszczenie

Zarządzanie zasobami wodnymi jest realizowane z uwzględnieniem podziału państwa na obszary dorzeczy oraz regiony wodne i służy zaspokajaniu potrzeb ludności, gospodarki, ochronie wód i środowiska związanego z tymi zasobami. Instrumentami zarządzania wodami są plany gospodarowania wodami, warunki korzystania z wód dorzecza, pozwolenia wodnoprawne, opłaty i należności za korzystanie z wód i urządzeń wodnych, kataster wodny oraz kontrola gospodarowania wodami. Organem koordynującym i odpowiedzialnym za właściwe i prawidłowe gospodarowanie wodami jest Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej podlegający ministrowi właściwemu do spraw gospodarki wodnej. Na poziomie regionów wodnych za działania te odpowiadają dyrektorzy siedmiu regionalnych zarządów gospodarki wodnej.

Abstract

Management of water resources is provided taking into account the division of the country into river catchment areas, and water regions, and is designed to meet people's needs, as well as needs of economy, protection of waters and the natural environment related to these resources. Instruments to be applied in water management are water management plans, conditions of use of catchment waters, water and legal permits, fees and charges for use of water and water facilities, water cadastre and water management control. The coordination body, which is responsible for proper and correct water management is the President of the National Water Management Authority, subordinate to the minister relevant to the water management affairs. At the level of water regions, these tasks are taken care of by directors of seven regional boards of water management.

1. PODSTAWY PRAWNE ZARZĄDZANIA WODAMI W POLSCE

Ramowa Dyrektywa Wodna 2000/60WE Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z 23 października 2000 r. (RDW) wyznacza kierunki działania

w zakresie ochrony zasobów śródlądowych wód powierzchniowych, wód przejściowych, wód przybrzeżnych i wód podziemnych oraz gwarantuje jednolite podejście państw członkowskich w tym zakresie. Dyrektywa stanowi, że *„woda nie jest produktem handlowym takim jak każdy inny, ale raczej dziedzicznym dobrem, które musi być chronione, bronić i traktowane jako takie”*. W takim rozumieniu podstawowym celem RDW jest zapewnienie obecnym i przyszłym pokoleniom dostępu do wody dobrej jakości oraz umożliwienie korzystania z niej przez przemysł i rolnictwo, przy jednoczesnej ochronie środowiska przyrodniczego.

Włączenie Polski do struktur Unii Europejskiej wiąże się z obowiązkiem wdrażania i stosowania prawa unijnego a w kontekście RDW z dostosowaniem przepisów krajowych. Ustawa z 18 lipca 2001 r. Prawo wodne transponuje wytyczne Ramowej Dyrektywy Wodnej stanowiąc jej „akt wykonawczy”.

2. ZARZĄDZANIE ZLEWNIOWE

W RDW gospodarowanie zasobami wodnymi następuje w oparciu o zlewnie rzeczne i ustaloną procedurę ich ochrony. Źródłem przytoczonej zasady zlewniowej jest deklaracja przyjęta na Konferencji ONZ „Środowisko i Rozwój” w 1992 roku w Rio de Janeiro.

W ramach zasobów wodnych Polski wydzielono: wody powierzchniowe (rzeeki, jeziora, kanały, zbiorniki wodne), wody podziemne oraz zasoby morskich wód wewnętrznych i wód morza terytorialnego. Polska w ok. 99% należy do zlewiska Morza Bałtyckiego. Terytorium państwa jest położone w dorzeczach: Wisły (ok. 56% powierzchni Polski), Odry (34 % terytorium kraju) oraz na obszarach dorzeczy międzynarodowych: Dniestru, Dunaju, Jarft, Łaby, Niemna, Pregoly, Świeżej, Ücker (rys. 1).

3. ORGANY ADMINISTRACJI I INSTYTUCJE ODPOWIEDZIALNE ZA ZARZĄDZANIE WODAMI W POLSCE

Zarządzanie zasobami wodnymi na obszarze Polski należy rozpatrywać w dwóch aspektach:

- jako zarządzanie jakością i ilością wód powierzchniowych i podziemnych oraz
- jako zarządzanie majątkiem państwowym i publicznym związanym z gruntami pod wodami powierzchniowymi płynącymi, drogami wodnymi i urządzeniami wodnymi.

Powyższe zadania są rozdzielone pomiędzy administrację rządową i samorządową oraz inne instytucje.

Rys. 1. Obszary dorzeczy w Polsce

W pierwszym przypadku organami władczymi są: Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej oraz nadzorujący go minister ds. gospodarowania wodami (obecnie Minister Środowiska). Prezes KZGW jest odpowiedzialny za wdrażanie RDW oraz stosowanie Prawa wodnego. Na poziomie regionalnym zadania te są realizowane przez dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej oraz właściwych terytorialnie wojewodów.

Administrowanie wodami w drugim aspekcie dokonuje się na szczeblu zarówno państwowym (ww. oraz dyrektorzy parków narodowych, dyrektorzy Lasów Państwowych), jak i samorządowym, poprzez nadzór jednostek samorządu terytorialnego: marszałek województwa, starosta, prezydent, burmistrz, wójt, wojewódzkie zarządy melioracji i urzędów wodnych.

Do kompetencji RZGW należy administrowanie znaczną częścią majątku Skarbu Państwa (rzeki, potoki górskie, wody graniczne, obiekty hydrotechniczne). Ciek w granicach parków narodowych utrzymują dyrektorzy parków narodowych. Wojewódzkie zarządy melioracji i urządzeń wodnych (WZMiUW) wykonują zadania w zakresie administrowania wodami istotnymi dla regulacji stosunków wodnych na potrzeby rolnictwa. Nadzór nad WZMiUW sprawuje minister właściwy do spraw rozwoju wsi. Do działań starostów i prezydentów miast, w zakresie administracji rządowej, należy wydawanie decyzji – pozwoleń wodnoprawnych. Natomiast samorządy realizują zadania związane z odprowadzaniem ścieków i zbiorowym zaopatrzeniem ludności w wodę.

Jednostką biorącą czynny udział w zarządzaniu wodami jest także Główny Inspektorat Ochrony Środowiska (GIOŚ), który zajmuje się sprawami kontroli przestrzegania przepisów i monitoringiem środowiska. Na poziomie województw zadanie te wykonywane są przez Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska (WIOŚ). Główny Inspektor Sanitarny oraz Wojewódzki Inspektor Sanitarny sprawuje kontrolę jakościową wód przeznaczonych do spożycia oraz przeznaczonych do kąpieli.

Wody morskie – wody morza terytorialnego oraz wody wewnętrzne, ochrona brzegów morskich leży w gestii urzędów morskich, które podlegają ministrowi właściwemu do spraw gospodarki morskiej.

3.1. Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej

Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej działa od 1 lipca 2006 r. Zadania Prezesa KZGW zapisane są w ustawie Prawo Wodne. Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej jest właściwym w sprawach zarządzania wodami oraz korzystania z wód (art. 89 ust. 1 ustawy PW). Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej wykonuje swoje zadania przy pomocy Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, który został utworzony w oparciu o art. 90 ust. 4 ustawy z 18 lipca 2001 r. Prawo wodne i Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 27 czerwca 2006 r. w sprawie nadania statutu Krajowemu Zarządowi Gospodarki Wodnej.

Prezes KZGW wykonuje prawa właścicielskie w stosunku do wód publicznych stanowiących własność Skarbu Państwa, w stosunku do wód istotnych dla kształtowania zasobów wodnych oraz ochrony przeciwpowodziowej, w szczególności wód podziemnych oraz śródlądowych wód powierzchniowych:

- a) w potokach górskich i ich źródłach,
- b) w ciekach naturalnych, od źródeł do ujścia, o średnim przepływie z wielolecia równym lub wyższym od 2,0 m³/s w przekroju ujściowym,
- c) w jeziorach oraz sztucznych zbiornikach wodnych, przez które przepływają ciek, o których mowa w lit. b,
- d) granicznych,
- e) w śródlądowych drogach wodnych (art. 11 ust. 1 pkt 2 przywołanej ustawy).

Organem opiniodawczo-doradczym Prezesa KZGW jest Krajowa Rada Gospodarki Wodnej.

3.2. Regionalne zarządy gospodarki wodnej

Na terenie Polski wyznaczono 7 regionalnych zarządów gospodarki wodnej (RZGW) z siedzibą w Gdańsku, Gliwicach, Krakowie, Poznaniu, Szczecinie, Warszawie i we Wrocławiu (rys. 2). Dyrektorzy RZGW są organami administracji rządowej niezespolonej.

Rys. 2. Regionalne zarządy gospodarki wodnej

Do zadań dyrektorów regionalnych zarządów należy m.in.:

- 1) opracowywanie dokumentów oraz analiz związanych z zasobami wodnymi w danym regionie wodnym,
- 2) opracowywanie warunków korzystania z wód regionu wodnego,
- 3) sporządzanie wykazów wód wykorzystywanych m.in.: do spożycia, do celów rekreacyjnych, bytowania ryb, skorupiaków, mięczaków oraz wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych,
- 4) występowanie na prawach strony w postępowaniach administracyjnych dotyczących regionu wodnego,
- 5) koordynowanie działań związanych z ochroną przed powodzią oraz suszą w regionie wodnym,
- 6) wykonywanie kontroli gospodarowania wodami.

3.2.1. Instrumenty zarządzania zasobami wodnymi w RZGW

Instrumenty zarządzania wodami są to środki i metody wykorzystywane w zarządzaniu wodami, czyli plany gospodarowania wodami, warunki korzystania z wód dorzecza, pozwolenia wodnoprawne, opłaty i należności za korzystanie z wód i urządzeń wodnych, kataster wodny oraz kontrola gospodarowania wodami. Instrumenty te opierają się w dużej mierze na ekonomicznych podstawach gospodarowania wodami.

3.2.1.1. Plany gospodarowania wodami w dorzeczu

Obowiązek opracowywania planów gospodarowania wodami dla dorzeczy spoczywa na Prezesie Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej. Plan ten zawiera m.in. ogólny opis cech charakterystycznych obszaru dorzecza, podsumowanie identyfikacji znaczących oddziaływań antropogenicznych i oceny ich wpływu na stan wód powierzchniowych i podziemnych, ustalenie celów środowiskowych dla jednolitych części wód i obszarów chronionych, podsumowanie wyników analizy ekonomicznej związanej z korzystaniem z wód oraz działań zawartych w programie wodnośrodowiskowym kraju, wykaz innych, szczegółowych programów i planów gospodarowania dla obszaru dorzecza, dotyczących zlewni, sektorów gospodarki, problemów lub typów wód, wraz z omówieniem zawartości tych programów i planów, informację o sposobach i procedurach pozyskiwania informacji i dokumentacji źródłowej wykorzystanej do sporządzenia planu oraz informacji o spodziewanych wynikach planu. Aktualizacji planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza dokonuje się co sześć lat.

3.2.1.2. Warunki korzystania z wód regionu wodnego

Warunki korzystania z wód regionu wodnego, jako element planowania w gospodarowaniu wodami, obejmują aktualny i perspektywiczny stan ilościowy

i jakościowy zasobów wód powierzchniowych i podziemnych oraz ekosystemów wodnych i od wód zależnych, wymagania dotyczące jakości wody, ustalenia planów zagospodarowania przestrzennego, dokumentacji hydrogeologicznych i obowiązujących pozwoleń wodnoprawnych.

3.2.1.3. Kataster wodny

Kataster wodny jest systemem informacyjnym o gospodarowaniu wodami gromadzący i aktualizujący dane dotyczące m.in. sieci hydrograficznej oraz hydrologicznych i meteorologicznych posterunków obserwacyjno-pomiarowych, zasobów wód podziemnych, przebiegu granic obszarów zlewni, dorzeczy i regionów wodnych, lokalizacji głównych zbiorników wód podziemnych oraz sieci stacjonarnych obserwacji wód, ilości i jakości zasobów wód powierzchniowych oraz podziemnych, wielkości poboru wody powierzchniowej i podziemnej, źródeł i charakterystyki zanieczyszczeń punktowych oraz obszarowych, stanu biologicznego środowiska wodnego oraz terenów zalewowych, obwodów rybackich oraz rybackiej przydatności wód (bonitacji), użytkowania wód wraz z charakterystyką korzystania z wód, pozwoleń wodnoprawnych, ilości i rodzaju substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, określonych w pozwoleniach wodnoprawnych, urządzeń wodnych, stref i obszarów ochronnych oraz obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, ustanowionych na podstawie ustawy, spółek wodnych.

Zadaniem katastru wodnego jest przygotowywanie i udzielanie informacji zgodnie z art. 155 ustawy Prawo wodne oraz Rozporządzeniem Ministra Środowiska z 12 lipca 2006 r. w sprawie zakresu informacji z katastru wodnego podlegających udostępnieniu, sposobu ich przygotowania oraz wysokości opłat za ich przygotowanie i udostępnienie (Dz. U. Nr 132, poz. 927).

3.2.1.4. Kontrola gospodarowania wodami

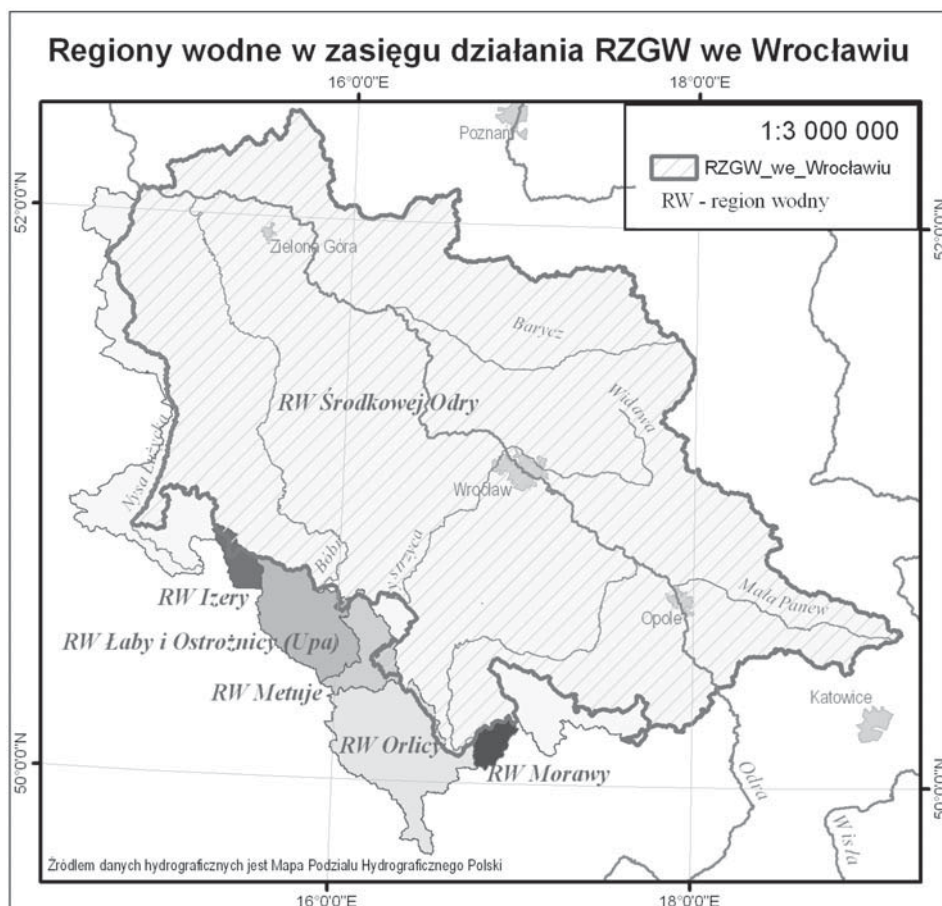
Kontrola gospodarowania wodami może być wykonywana przez Prezesa KZGW oraz dyrektorów RZGW m.in. w zakresie stanu realizacji planów i programów dotyczących gospodarki wodnej, przestrzegania warunków ustalonych w decyzjach wydanych na podstawie ustawy, utrzymania wód oraz urządzeń wodnych, obowiązków nałożonych na właścicieli gruntów obowiązku, przestrzegania obostrzeń w obrębie stref i na obszarach ochronnych, na wałach przeciwpowodziowych oraz na obszarach bezpośredniego zagrożenia powodzią, ustawiania i utrzymywania stałych urządzeń pomiarowych na brzegach i w wodach, usuwania szkód związanych z ruchem zakładów górniczych w zakresie gospodarki wodnej.

3.3. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu

Obecnie RZGW we Wrocławiu działa na podstawie ustawy z 18 lipca 2001 r. Prawo Wodne, Rozporządzenia Rady Ministrów z 27 czerwca 2006 r. w sprawie przebiegu granic obszarów dorzeczy i regionów wodnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 126, poz. 878 ze zm.), Statutu Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu nadanego przez Ministra Środowiska oraz Regulaminu Organizacyjnego Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu.

Obszarem działania RZGW we Wrocławiu jest dorzecze Odry od Kędzierzyna Koźla (od ujścia Kanału Gliwickiego) do ujścia Nysy Łużyckiej a także małe obszary dorzecza Łaby i dorzecza Dunaju w granicach państwa. RZGW we Wrocławiu obejmuje sześć regionów wodnych: region wodny Środkowej Odry, region wodny Morawy, region wodny Izery, region wodny Łaby i Ostrożnicy (Upa), region wodny Metuje, region wodny Orlicy (rys. 3).

RZGW realizuje m.in. zadania związane z utrzymywaniem wód lub urządzeń wodnych oraz pełni funkcję inwestora w zakresie gospodarki wodnej.

Rys. 3. Regiony wodne w zasięgu działania RZGW we Wrocławiu

Podstawową jednostką organizacyjną jest Zarząd Zlewni gospodarujący całym mieniem Skarbu Państwa w granicach hydrograficznych. Zarząd Zlewni jest podporządkowany właściwemu RZGW, w swojej strukturze może posiadać nadzory wodne.

Wyznaczenie obszarów zarządów zlewni nawiązuje do przebiegu zlewni głównych rzek na obszarze RZGW (rys. 4).

Rys. 4. Zlewnie głównych rzek na obszarze RZGW we Wrocławiu

4. UDZIAŁ SPOŁECZEŃSTWA

W zarządzaniu zasobami wodnymi ważną rolę spełnia aktywny udział społeczeństwa. Główne jego formy przejawiają się w udzielaniu informacji społeczeństwu, konsultacjach społecznych, udostępnianiu dokumentów wymagających opinii i uwag na piśmie, a czynne zaangażowanie polega na zapraszaniu zainteresowanych stron do aktywnego uczestnictwa w procesie planowania.

5. FINANSOWANIE

Główne źródła finansowania przedsięwzięć w zakresie ochrony środowiska i gospodarki wodnej to środki z budżetu państwa, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Działalność regionalnych zarządów gospodarki wodnej finansowana jest z budżetu państwa (środki z działu „gospodarka wodna”). Zadania w zakresie usuwania skutków powodzi i budowy infrastruktury przeciwpowodziowej są finansowane z kredytów zagranicznych instytucji finansowych (Europejski Bank Inwestycyjny, Bank Rozwoju Rady Europy) i towarzyszących im środków budżetu państwa, które są bilansowane w rezerwach celowych i uruchamiane przez ministra finansów. Dochody RZGW są przekazywane na rachunek dochodów budżetu państwa oraz na rachunek NFOŚiGW. Opłaty za korzystanie z wód – za pobór wód oraz opłaty zryczałtowane (retencyjne) – są pobierane przez urzędy marszałkowskie i stanowią przychód funduszy. Wojewódzkie zarządy melioracji i urządzeń wodnych, na zadania związane z budową i utrzymaniem urządzeń wodnych, wykorzystują środki budżetu państwa z działu „melioracje wodne”.

Istotne znaczenie dla gospodarki wodnej ma wykorzystanie środków z Funduszu Spójności Wspólnoty Europejskiej, przede wszystkim z programu: „Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska”.

Wielkość nakładów na gospodarkę wodną jest niewystarczająca. Niedoinwestowanie uniemożliwia utrzymanie majątku gospodarki wodnej w dobrym stanie i nie pozwala na efektywne zarządzanie wodami.

6. REFORMA GOSPODARKI WODNEJ

Dokumentem, który będzie kompleksowo uwzględniał wszystkie dziedziny i problemy gospodarki wodnej jest Narodowa Strategia Gospodarowania Wodami 2030 (z uwzględnieniem etapu 2015). Aktualnie trwają prace na wyborem wariantu NSGW 2030. Pod dyskusję poddawane są dwie wersje: „samorządowa” – zgodna z zasadą przejmowania kompetencji rządowych przez samorządy i „rządowa”. Wybór wariantu i wdrożenie NSGW 2030 będzie wymagało interdyscyplinarnego podejścia do zagadnień związanych z gospodarką wodną w świetle obowiązujących przepisów prawa polskiego i unijnego.

PIŚMIENNICTWO

- [1] Biuletyn: W trosce o wodę. Gospodarowanie wodami w Polsce. Wyd. Ministerstwo Środowiska 2005.
- [2] Broszura informacyjna: Porozmawiajmy o wodzie, Ministerstwo Środowiska. Wydanie sfinansowane z funduszy Phare.

- [3] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Wspólnoty Europejskiej 2000/60/WE, z dnia 23.10.2000 r. ustanawiająca ramy działań Wspólnoty w zakresie polityki wodnej.
- [4] Gajda M.: Czas na wodę. Gospodarka Wodna Nr 1. Wyd. Sigma NOT, 2007.
- [5] Lewandowski R.: Gospodarka wodna ważny i nadal niedoceniany dział gospodarki wodnej. Gospodarka Wodna Nr 3. Wyd. Sigma NOT, 2007.
- [6] Mizgajski A.: Uwarunkowania i kierunki gospodarowania wodami w strategii gospodarki wodnej. Problemy Ocen Środowiskowych, Nr 4(31) 2005.
- [7] Słota H.: Zarządzanie systemami gospodarki wodnej. IMGW, Warszawa 1997.
- [8] Strona internetowa Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej – www.kzgw.gov.pl.
- [9] Strona internetowa Ministerstwa Środowiska – www.mos.gov.pl.
- [10] Strona internetowa RDW – www.rdw.org.pl.
- [11] Ustawa z dnia 18.07.2001 r. Prawo wodne (tekst jednolity Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019 ze zm.).